

Sayı : 12 .

Sene : 1981 - 1982

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

*Prof. Tayyib Gökbilgin
Hatıra Sayısı*

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1982

1521 TARİHLİ OSMANLI-VENEDİK ANDLAŞMASININ
ASLİ METNİ

Mahmut H. Şakiroğlu

Merhûm hocam Prof. M. Tayyib Gökbiçin, Venedik Devlet Arşivi'ndeki türkçe vesikaların bir kısmını neşretmekle, tarihçiliğimize büyük bir hizmette bulunmuştur. Kendi ihtisas sahası olan Kanûnî Sultan Süleyman devri vesikalarının büyük bir kısmı böylece asırlar süren nisyardan kurtuldu. Ayrıca II. Bayezid devrinde 1 tane, I. Selim devrinde verilmiş 2 tane ahidnâmeyi neşre ilâve etmiştir. Venedik Devlet Arşivi'nden başka Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi ve Paris'deki Biblioth  que National'de bulunan 83 numaralı codex'deki bir dizi vesikayı ilim âlemine tanıtmakla üzerine düşen vazifeyi tamamlamıştır. Fakat mesele henüz bitmiş değildir. Gökbiçin'in yaptığı neşriyatın birinci kısmı bittikten sonra düşüncelerimizi açıklamıştık¹. İkinci kısmın basımı sırasında, başka meseleler için Ankara'da bulunan hocam ile görüşmelerimizi ilerletmiştik. Benden neşrin bitiminden sonra geniş bir tenkitten geçirmemi istemişti. Araya giren vatanî görev ve onu takip eden mecburî akademik çalışmalar beni bu çabadan uzaklaştırdı. Fakat eksikleri tamamlama arzudan hiç bir zaman uzaklaşmadım. 1976 yılında çok kısa süren bir Roma yolculuğundan istifâde ederek Venedik Devlet Arşivi'ne yaptığım ziyaret sırasında, II. Bayezid tarafından verilmiş 1502 tarihli ahidnâmeyi aramış ve uzun zamandan beri yerinde bulunmayan bu vesika üzerinde aynı yıl toplanan 8. Türk Tarih Kongresine bir tebliğ sunmuştum. Fakat bu satırların yazıldığı sıralarda [Kasım 1981]

1 *Studi Veneziani* XII (1970) S. 665-671. Diğer müspet çalışmalarını ve bibliografyasını, Türk Tarih Kurumu *Belleten*'i için hazırlayıp sundum.

neşri bir yana, daha ilk provalarını bile görmek mümkün olmadı. Bu gecikmeyi, Venedik Devlet Arşivi'ndeki türkçe vesikaların tuhaf kaderine bağlıyorum. Diğer iki makalemde bu vesikaların nasıl bir acaib talihsizlik içinde bulunduğuna değindiğim için² bir kere daha tekrar etmiyorum. Fakat Hocamın neşrinin tamamlanması ve düzeltilmesi konusu ancak *Belgeler Dergisi*'nde mümkün olabileceksen, bu derginin de bir neşir bunalımına girmesindeki tesâdüfü bilmem nereye bağlamalıyız? 1981 yılında toplanan 9. Türk Tarih Kongresine, Tayyib Gökbilgin'in göremediği Kanûnî devri türkçe vesikalar üzerinde bir tebliğ sundum. Bittiğini, diğeri ile birlikte görmek ümidindeyim.

Bu makalemizde hocamın neşrettiği 1521 tarihli ahidnâme üzerinde durmak istedik. Nedense otantik bir metin değilde sûret üzerinde duran hocam, diğer metinler hakkında bilgi vermemektedir. Biz bu vesikayı 1967-68 yılındaki çalışmalarımız sırasında ilgili arşivde görüp bir de fotokopisini yaptırmıştık. Gerek yazı güzelliği gerek düzeni hakkında çok çarpıcı bir his verdiği yanında, sonraki anlaşmalara bir yön veren vesika niteliğindedir. Bu arada Gökbilgin'in neşrettiği vesika her ne kadar resmi bir nitelikte olup, Venedik temsilcileri tarafından kendi çıkarları için kullanılmakla beraber, bazı dil özellikleri bulunan bu esas metni sunmak ve farklılıkları göstermek için bir kere daha eğilmeyi ve ilgili bazı açıklamaları yapmayı yerinde gördük.

Bu vesika Gökbilgin neşrinin ikinci kısmındadır³. Nedense kodlaması da yanlışır⁴. 1980 yılında yaptığım çalışmalar sırasında kod numarası üzerine bir kez daha eğildim: BUSTA V, Fasc. 2, pezzi 3. Aynı kutu (busta) içinde Fasc. 3 pezzi 3 diye kayıtlı vesika hocam tarafından neşredilmiştir. Galata kadısı Musa tarafından verilen tasdikli sûret bu asrın başında L. Bonelli tarafından varlığına işa-

2 Alessio Bombaci için yazdığımız nekrolojide: *Bulleten XLIV/173* (Ocak 1980) S. 179-192. Bk. S. 184-186. Gene müteveffa profesör hâtırası için Napoli Üniversitesi'nin neşredeceği anma kitabındaki, Balyos Arşivi hakkındaki makalemiz.

3 *Belgeler V-VIII/9-12* (1972) S. 1-151.

4 Gökbilgin 'Busta' numaralarını verirken ilk koyduğu rakamlar yanlıştır. Parantez içinde bulunan rakamlar doğrudur. Buradaki 'Busta' tabiri, bir tarih veya konu sırası olmadan vesikaların konduğu kutudur.

ret edilmiştir⁵. Bu vesikanın diğer bir sureti BUSTA XIV, Fasc. 2, pezzi 3 diye kayıtlıdır. Arkasında bulunan bir notta⁶, 30 Temmuz 1540 günü İstanbul'a gönderildiği anlaşılıyor. 1537-1539 tarihli Türk-Venedik harbine bir son veren 1540 tarihli anlaşmanın hazırlanmasında bir temel vesika rolü oynamıştır. Böylece inceleme konumuz olan ahidnâmenin sonrakine emsal olduğu da meydana çıkıyor. Gerçi 1540 anlaşması çok değişik şartlar altında hazırlanmıştır. Bu arada en çok inceleme konusu olduğunu da belirtmeliyiz⁷.

Metni neşrederken ilmi bir çevriyazı (transkripsiyon) uygulamaktan çekindik. Arap harfleriyle yapılacak diplomatik bir neşir okumayı daha da zorlaştıracaktı. Ancak bâzı uzatma işaretleri ile ayrımlara sırasında yer verdim.

1968 yılındaki çalışmalarım sırasında Venedik Devlet Arşivi'ndeki otantik tercüme üzerinde de durdum. Çok ehemmiyet verilen bu metnin muhtelif çevirilerini gördüm. En güvenilir iki tanesi şunlardır: «*Miscellanea di Atti Diversi*» serisinde B. 132 de kayıtlı

1521 [M D XXI] Die XI Xbris

Capitula Pacis cum Sultanu Sulimanu concluso tra nobile virum Marcu Miniu Oratorem

diye kayıtlı ve 30 maddeye ayrılmış nüshadır. Bunu «*Commemoriali*» serisinde⁸ XX numaralı defterin 161v-163v sayfaları arasındaki nüsha ile karşılaştırmıştım. Daha önce F. Belin ve L. Bonelli tarafından yapılan ahidnâme neşirlerinde maddeler ve ana bölümler gösterilmişti. Bizim için henüz yabancı olan bu metodu şimdilik kul-

5 Luigi Bonelli, «*Il trattato turco-veneto del 1540*», *Centenario della nascita di Michele Amari*, c. 2, Palermo 1910, s. 363.

6 Bu arşivdeki Türkçe vesikaların arka taraflarında çok kere işaret ve notlar bulunmaktadır. Otantikliğini belirleyen mühür ve pençelerden başka, hangi dairelere aktarıldığını, geliş tarihlerini belirttiği için, ihmâl edilmeyecek kayıtlardır.

7 A. Bombaci, «*Ancora sul trattato turco-veneto del 2 Ottobre 1540*», *Rivista degli Studi Orientali* XX (1943) S. 373-381.

8 Venedik Senatosuna gelen mektup ve yazların tercümelerinin kaydedildiği defterlerdir. Eski arşiv müdürlerinden R. Predelli tarafından sekiz cilt halinde özet neşri yapılmıştır. Türk tarihine ait bir çok vesikanın tercümeleri bu ciltlerde bulunmaktadır.

lanmadım. İlerde bir corpus halinde elimize alma fırsatı bulursak diğer ahidnâmelerle madde madde karşılaştırma ümidindeyiz. Burada metni verirken lüzûmlu gördüğümüz bazı dipnotlarla, Gökbilgin nüshası arasındaki küçük farklılıklar üzerinde durdum. Tek üzerinde duracağım tarihî husus, Kanûnî Sultan Süleyman'ın Akdeniz'de ve Ege Denizi'nde Venedik ile bir sulh politikası yürütüp, tasarladığı Rodos seferi için bir rakip çıkarmama davranışdır. Akdeniz limanlarında mühim rol oynamağa başlayan Türk gemilerine garanti sağlanmış, «yelken idirme» tutumu ile [satır XVI ve XVII] deniz hukuku prensiplerinin ihmal edilmediği görülüyor. Venedik Devlet Arşivi'ndeki diğer iki sûret o sıralarda gelen elçi Marco Minio⁹ tarafından yaptırılmıştır. Aslı devlet arşivinde saklanırken bir sûreti balyos arşivinde durması diğeri de Suriye ve Mısır konsoloslarının istifâdesi için yaptırılmıştır.

Marco Minio, Venedik Cumhuriyeti'nin varlığı günümüzde bile devam eden mümtaz ailelerindedir¹⁰. Çok mühim mevkilere getirilen bu zatın faaliyetleri için bol vesika bulunmaktadır. Türk tarihi bakımından ehemmiyeti iki kere (ikincisi 1527 yılında) geldiği İstanbul'da elçilik¹¹ vazifesinden sonra kaleme aldığı *relazione* (sefaretname)nin çok kıymetli oluşudur. Bu vesikayı özetleyip eserine alan M. Sanuto, okudukları arasında en güzel ve değerlisi olarak zikreder [*I Diarii* C. 33, S. 314-316].

Bu *relazione* geçen asırda iki defa neşredildi. Venedik şehrine büyük bir aşkla bağlanan, burada kaldığı süre zarfında pek çok malzeme toplayan ve de neşriyat yapan Rawdon Brown, bu vesikanın bir nüshasını elde etmiş ve gene aynı şehre hediye etmiştir. Şimdi adı geçen şehrin kitaplığında [Biblioteca del Museo Civico Correr] bulunan bu yazma *Cicogna 2482* numaralı bir demet vesika

9 Bu elçinin ismi Hammer'in *Osmanlı Tarihi*'nde Marco Memmo olarak geçmiştir (*Devlet-i Osmaniye Tarihi* c. 5 S. 20, not S. 276 n. 12) ve sonradan hep böyle kayıt edilmiştir. Şimdi bu hatânın tekrar edilmemesi ümid edilir.

10 A. Zorzi, *Una città, una repubblica, un impero. Venezia 697-1797*, Milano 1980, S. 261.

11 Elçi, daimî temsilci ballo (balyos) dan ayrı olarak, fevkalâde selâhiyetlerle gelen ve aradaki meseleleri çözümleyen, padişahların tahta çıkışını tebrik için gelen temsilcilere denirdi.

arasında¹² 14. sırada bulunmaktadır. İlk neşri E. Cicogna'nın önsözü ile neşredilmiştir :

Relazione di Costantinopoli di Messer Marco Minio, Patrizio Veneto. Anno MDXXII. Venezia (Venedik), 1845.

Aynı yıllarda Floransa (Firenze) şehrinde E. Albèri tarafından Venedik'li temsilcilerin raporlarının neşri yapılmaktaydı. Türkiye'ye ayrılan 3. serinin son cildinde bu relazione bir defa daha araştırmacıların istifadesine sunuldu¹³.

İstanbul'daki geçici elçiliğini bitirdikten sonra, esas görev yeri olan Girit adasından yolladığı bu *relazione*, Minio'ya haklı bir şöhret sağladı. Kendisi olmadığı halde, gelenek uyarınca Senato'da okundu. Mutâd girişten sonra Osmanlı Padişahının malî gücü hakkında bilgi bulunmaktadır. 3 milyon altın tutan gelirin büyük bir kısmı Haraç'dan sağlanmaktadır. Hayvan, maden, tuzla ve gümrük vergileri de yüksektir. Sayıları 10.000'ni bulan Yeniçerilere, üç ayda bir 95 bin altın ödenmektedir. 10.000 kadar da Sipahi bulunmaktadır. Üç sarayı bulunan Sultan, buralarda 200 kadar çocuk yetiştirmektedir. Silah tâlimi yanında kültür eğitimi de yapan bu çocukların yaşları 18 ile 20 arasındadır. Ülkesinin her yanında kendisine bağlı atlılar bulunur. Bu Sultan'a gösterilen itaati târif etmeğe imkân yoktur. İstanbul'a vardığım gün Silahdar Baş'ı'yı idâm ettirdi. Kapısından yolladığı Çavuş, emri tebliğ ettiği zaman, en ufak bir direnme olmadı. Yalnız ölümüne ağladılar. İstanbul ve Gelibolu'da bulunan tersanelerde 100 büyük, 92 de ince gemi inşâ edilmekte idi. İstanbul tersanesinin etrafı duvarla çevrili değildi. Elçi, yapılan her şeyi gözüyle görebiliyordu. Gelibolu'daki tersane sürekli genişletiliyordu.

Belgrad seferini hıristiyan âleme karşı büyük bir hazırlığın öncüsü olarak gören Minio, yaptığı görüşmelerde hedefin Macaristan olduğunu anlamıştı. Türkler Papalık hakkında bilgiler istemişlerdi.

12 Raccolta di Antichi Documenti di Alleanza, Paci, Tregue, Armistizi, trattati tra la Serenissima Republica di Venezia et altri potentati in Europa.

13 E. Albèri, *Le relazioni degli ambasciatori veneti al Senato durante il secolo decimosesto edite de E.A.*, Serie III v. III, Firenze (Floransa) 1855 S. 69-91. Torino'daki Bottega d'Erasmus yayınevi Venedik temsilcilerinin raporlarının tıpkıbasımına girişmiştir. Şimdiye kadar İngiltere, Fransa, Almanya ülkelerininkini neşreden yayınevi, 1982 yılı içerisinde Türkiye (Albèri de *Turchia* tabirini kullanmıştır)'ye âit 2 cilt neşretmeyi planlamıştır.

Yaptığı târife göre, Sultan 29 yaşındadır. Zayıf görünüşlüdür. Elini öptüğü zaman, Sultan solgundu ve esmer görünüşlüydü. Gözleri çukurdur. Onun için bir gölge düşüyordu. Kısa süre önce Sultanın üç çocuğu ölmüş. Hayatta tek bir erkek çocuğu, o da bir yaşında, vardı.

Vezirlerden anlattığı Pîrî, Mustafa, Ferhat ve Kasım Paşa'larıdır. Deniz korsanlarından gelen haberlere göre, bazı meseleler de görüşülmeğe başlandı.

Barış görüşmesini Ali Bey adlı dragoman (tercüman) yürütmüştür¹⁴. Trabluslu korsanların elde ettiği esirler büyük meseleler yaratmıştı. Bu çözümlendikten sonra haraç konusuna eğildiler. Kıbrıs için ödenenden başka Sultan Mehmed'e her yıl ödenmesi söz verilen para konusu ortaya atıldı. Fakat ustalıklı bir biçimde bu konu geçiştirildi. Karşılık olarak, hıristiyan âlemi ve İtalya için Sultan'a bilgi verilecekti. Fakat elçi böyle bir şeye girişmeyeceğini Doge'ye vaad edip, Kıbrıs için haracın önceki ahidnâmede yer aldığını bildirir. Bu arada Venedik gemilerinin İstanbul'dan başka yalnız Gelibolu'da aranması konusunda Minio ısrar etmiştir. Venediklilerin dâvâ sırasında muhakkak tercüman bulundurması, hıristiyan şâhidlere inanılması, esirlerden müslümanlığı kabûl etmeyenlerin iâdesine çok uğramıştır. Yapılan ahidnâme için iki tane daha sûret çıkartmıştır. Biri Balyos'da kalacak, diğeri İskenderiye'ye yollanacak. Ayrıca Gelibolu'daki vis-konosolosun eline verilmek üzere, Venedik gemilerinin yalnız İstanbul'da aranacağına dâir belge de alındı.

Anabolu'nun sınırlarını çizmek için Pîrî Paşa ile anlaştı. Karşılığı 40 duca altındır. Yaptığı masrafları, İstanbul'daki tüccarlardan toplayan Minio, Girit adasına döndükten sonra onların parasını yolladığını haber verir.

Elçi, Sultan'dan iki tane altın işlemeli elbise hediye almış. Masrafları için kendisine 5.000 akçe verilmiş. Sonradan kendisinin Gi-

14 Tercüman Ali Bey, II. Bayezid ve I. Selim zamanında Venedik şehrinde ülkesini temsil eden bir kişi idi. Çok iyi yabancı dil bilen Ali Bey, San Marco meydanındaki kuleyi ziyareti sırasında çok soru sorduğu için, bu kule yabancılara kapatılmıştır. Faaliyeti incelenmesi gereken bir kişidir.

rit'e nasıl yolculuk ettiği ve İstanbul'daki sekreteri hakkında bilgi verir. Bu *relazione* 8 Nisan 1522 günü Senato'da okundu¹⁵.

Minio'nun bu girişimi, 1537 yılına kadar devam edecek sulh döneminin bir halkasıdır. Deniz meselelerini bir çözüme götürme yanında, ticâretin belirli esaslar içinde yapılmasını ve iki taraf idârecilerinin birbirlerine hangi esaslar içinde davranacakları ana hatları ile birlikte ortaya konmuştur. Bu ahidnâmede sınır sorunlarına bir yer verilmemiştir. Mora Yarımadasında, Venedik Cumhuriyeti için çok önemli sayılan Anabolu limanı şehri için özel bir kayıt bulunmakla birlikte, Monemvasia (Türk kaynaklarında Menekşe) hakkında bir ibâre bulunmamaktadır. Anabolu sınırı için titizlik gösterilip, 1540 anlaşmasına dek elde tutulabilmiş ise de, bu anlaşma sonunda Osmanlı devletine bırakılmıştır. Bununla birlikte, bu iki şehrin uzun bir süre, buldukları bölge özelliğinden dolayı, belirli bir imtiyâza sâhip olduğuna işâret edelim¹⁶.

Böyle düzenli bir yol tutan 1521 tarihli andlaşmanın metnine geçebiliriz. 66 satırı bulunan bu vesikanın genişliği 33,7 cm. dir.

«Dâ'vet (invocatio)

Hüve'l Ganiyü'l-mugni'l-mu'in».

Tuğra yaldızlı ve içi süslüdür;

«Sultan Süleyman Şâh bin Sultan Selim Şâh el-muzaffer dâimâ».

[I] Nişân-ı şerif-i âlişân-ı sultanî ve tuğrây-ı garrây-ı kiti-sitân-ı hâkanî nüffize bi'l-avni'r-rabbânî ve'l-menu's-subhânî hükmi oldurki [II] şimdiki hâlde ben ki sultanü's-selâtîn burhânü'l-havâkin Sultan Süleyman Şâh bin Sultan Selim Şâhım hâliyâ Venedik doju olan Anton Grimani¹⁷ südde-i azamet-penâh ve 'atabe-i aliyye-i celâlet [III]

15 İlk defa düzenli bir şekilde devlet kayıtlarına geçen *relazione* budur. Bk. *Relazioni degli ambasciatori veneti al Senato*, c. 1 1976, Roma-Bari. Angelo Ventura tarafından yazılan önsöz S. XCIII ve C.

16 Başbakanlık Arşivi, Maliyeden Müdevver 6004 no.lu defterin 121. sayfasında Kanûnî Süleyman tarafından verilen mukarrername'nin Evâil-i Şaban 1034 tarihinde tecdidi yapılırken, Murad, Mehmed ve Ahmed zamanlarında da tecdid edildiği anlaşılıyor. Bk. n. 27.

17 Antonio Grimani. 6 Temmuz 1521-7 Mayıs 1523 tarihleri arasında Venedik Devlet Başkanı (Doge) idi. A. Zorzi, *ayni eser*, S. 259.

destgâhıma yarar ve mu'temed adamlarından Marko Miniyo'yu elçiliğe gönderüb arz-ı ihlâs ve muhabbet ve i'lâm-ı ihtisâs ve meveddet idüb merhûm babam tâbe-serâhu ile olan dostluk ve muhabbet [IV] mücebince benümle dahi dostluk olmasın bâbında tecdîd-i ahd olunmasın taleb itdüklere ecilden ben dahi anlarınla dostluğu ve ahdî kabûl idüb işbu ahidnâme yazıldığı güne gelince öteden [V] ve berüden cüz'i ve küllî vâki' olan kazâyâ depredilmemek üzere kavlı olunub bu günden dostluk mukarrer olub bu ahidnâmei virüb ey mân-ı mugallaza ile yemîn iderümki yeri ve göğü [VI] yaradan perverdigâr hakkiçün mezkûr Venedik doju Anton Griman'la ve sâyir beğleriyle ve anların adamlarıyla ve anlara müte'allik olan yerlerin ve vilâyetlerin halkı ile ve kal'aları [VII] ve burgazlarıyla¹⁸ ve âdemleriyle fi'l-cümle Aya Marko'nun¹⁹ sancağın götüren kimesneleriyle ve cemî' anlara müte'allik yerlerin ile yaşdan ve kurudan²⁰ el'an ellerinde olan illeri ve köyleri ile şimdiye dek [VIII] ve şimdiden sonra açılacak yerleriyle ki kendü dindaşlarından alalar benüm sınırında olmiya ve haraç-güzârım olmiya ve Nakşa²¹ adasıyla ve ana tâbi' girü kalan adaları ile aramızda dostluk [IX] ve muhabbet ve barışıklık ola benüm memâlik-i mahrûsemde olan sancakbeğlerinden ve subaşılardan ve timâr erenlerinden bi'l-cümle benüm hüdâm-ı encüm-ihtişâmımdan hiç ahad bunların [X] vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve adamlarına zarar ve ziyân yetiştir-miyeler eğer bana müte'allik olan kimesnelere bunların vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve adamlarına zarar ve ziyân yetiştirirler ise ol [XI] zararı ve ziyânı yerine koyub dahl iden kimesnelerin hakkından gelem anlar dahi mütekeffil olalar ki benüm ilüme ve kal'alarım ve burgazlarım ve adamlarım anların beğlerinden ve sipahilerinden ve adamlarından [XII] hiç ahad zarar ve ziyân yetiştir-miyeler eğer zarar ve ziyân yetiştirirlerse ol zararı ve ziyânı yerine koyub dahl eden kimesnelerin haklarından geleler

18 Metinde 'bergos' diye yazılmakla beraber, kullanılan imlayı tercih ettik.

19 Venedik şehrinin koruyucusu sayılan, İncil metinlerinden birinin sahibi Markus. Aya, yunanca aziz anlamındadır.

20 Denizden ve karadan.

21 Nakşa adası, Osmanlılara haraç ödeyen bir yer olmakla birlikte, 1454 tarihli Türk-Venedik anlaşması sonucu kaldırılmıştı: Momcilo Spremic, «I tributî veneziani nel Levante», *Studi Veneziani* XIII (1971) S. 240, 244.

ve mezbûr beğlerin bâzîrgânlarından [XIII] ve adamlarından bi'l-cümle sefer ehli olan kimesneleri ki Venedik adına ola benüm memâlik-i mahrûseme yaşdan ve kurudan kadırgalarıyla ve kökeleriyle ve gayri küçük gemiyle İstanbul'a ve Galata'ya ve Trabzon'a ve Kefe'ye [XV] ve İskenderiye-i Mısra ve sâir Arabistan'da olan iskelelere ve bi'l-cümle cümleten memâlik-i mahrûseme müte'allik olan yerlere ne vakit dilerlerse Boğazın içinden ve darından²² geleler ve gideler ve benüm memâlik-i mahrûsemden [XV] derya yüzüne giden gemilerim ve kadırgalarım ve donanmalarım benüm olsun rencberin²³ olsun deniz yüzünde Venedik gemilerine buluşurlar ise birbirine dostluk idüb zarar ve ziyân etmiyeler amma anlar dahi [XVI] gerekdir ki anun gibi derya yüzünde fermân-ı hümâyûnumla çıkmış hassa donanmalaruma ve kadırgalaruma ve sâir derya yüzünde giden gemülerüme buluşduklarında yelkenlerin indirüb dostlukların ve itâ'at üzre oldukların bildireler [XVII] ve eğer yelken indirüb dostlukların bildirdüklerinden sonra zarar ve ziyân idecek olurlar ise eğer adem ve eğer esbâb ve eğer davar ziyânıdır her ne ise yerine konula hemçünan anların gemileri [XVIII] ve kadırgaları ve donanmaları dâhi deniz yüzünde benüm gemülerüme veyâhûd rencber gemilerine buluşurlar ise birbirine dostlukların bildürüb dostluk üzre geçeler zarar ve ziyân etmiyeler idecek ([XIX] olurlar ise eğer adem eğer esbâb eğer davar ziyânıdır her ne ise yerine koyalar ve eğer ittifâk düşüb harâmî ve levend gemisine buluşub ol harâmî gemisi bunlara kasd idüb cenk eyliye bi-irâdeti'llahi te'âlâ [XX] harâmî gemisine bunlar gâlib olalar hîn-i muhârebede ne mikdar adem helâk olur ise ola amma nedenlü adamın esîr idüb diri tutarlar ise kendüler asla katl eylemeyüb bi-kusûr sağ ve sâlim südde-i sa'adetime irsâl [XXI] ideler ta ki muhkem haklarından gelüb bir vechile siyâset etdirem ki gayrilerine müceb-i ibret ve nasihat olalar ve benüm memâlik-i mahrûsemden donanma gemilerim ki bir yana sefere gide Venedike müte'allik yer olmiya Venedik'in [XXII] donanması isem kendü hâlinde dostluk üzre durub hareket itmeyüb varub kimesne mu'âvenet etmiye benüm donanmalaruma zarar ve ziyân yetişmesine sebep olmiya ve gayri vilâyetin harâmî

22 Dışından.

23 Tüccar.

barçalarına²⁴ ve kadirgalarına ve gayri [XXIII] gemilere tuş geldiği vakit Venedik kendü adalarına ve limanlarına ve hisarlarına sığındırmiya ve durgurmiyalar²⁵ ve azık vermiyeler ve dutmaları mümkün ise dutub ve ne mikdar adem dutulur ise kendüler mecâl [XXIV] virmeyüb ve asla meyl-ü-muhâbâ eylemeyüb heman cümlesinin muhkem haklarından geline ve eğer dutmağa kâdir olmazlar ise men' ve red ideler ve hemçünan ben dâhi adalarım ve limanlaruma gelen harâmî [XXV] kadirgaları ve barçaları ve kayıkları sığındırmiyam ve durgurmiyam ve azık vermiyem dutulması mümkün ise mecâl virmeyüb heman muhkem haklarından gelem ve eğer dutmak mümkün [XXVI] olmaz ise men' ve red idem ve Venedik'den bir kimesne gelüb benim memâlik-i mahrûsemde bir kimesne ile satu bazar²⁶ eylese akçasın tamam etmedin hile idüb kaçub giderse ol kimesne bulunur ise ki benim hükm-i hümâyûnumla varub [XXVII] taleb oluna sâhibine rızkı aliverile ve benim memâlik-i mahrûsemden bir kimesne varub Venedik'de bir kimesne ile satu bazar idüb akçasın tamam edâ itmedin kaçub geldiği sâbit olur ise ben dâhi [XXVIII] ahvirem ve memâlik-i mahrûsemde bir kimesne borç idinse veyâhûd bir vechile müttehem olsa dâhi gıybet eylese anunçün bir günahsız dutulmiya Venedik beğlerine anunçün töhmet olunmiya meğer ki anların memleketlerine vara dura hemçünan [XXIX] ben dâhi öyle idem ve bailos kimi dilerlerse göndereler dilerse huresdesiyle gelüb mahrûse-i Kostantaniyye'de üç yıla karîb dura tamam olmadın gide dilerse huresdesiz gele maslahat ne ise göre üç yıl [XXX] tamam olmadın ol gide anun yerine bir dâhi ol vechile gele ve Venedik'den bir esîr kaçub benim memâlik-i mahrûsemde gelse müsliman olsa sâhibin gelicek sâhibine bin akça virile sâhibi gelmeyüb [XXXI] vekîl gönderir ise ol bin akça vekîline virile eğer küfrü üzerine durur ise ol esîr aynı ile virile hemçünan bizden kaçub anlara varır ise anlar dâhi öyle ideler ve şöyleki harâmî kayıkları denizden ve gayri kimesneler [XXXII] kurudan

24 Barza denilen bir gemi çeşidi. H.R. Kahane ve A. Tietze, *The Lingua Franca in the Levant*, Urbana 1958, S. 98 vd. n. 80. S. Soucek, «*Certain types of ships in Ottoman-turkish terminology*», *Turcica VII* (1975) S. 233-249. Deniz konularına değinen en son bir araştırma, C.H. Imber, «*The navy of Süleyman the Magnificent*», *Archivum Ottomanicum VI* (1980) S. 211-282.

25 Durdurmamak.

26 Alış veriş.

varub Venedik'e tâbi' olan adaları urub ademlerin esîr idüb getirüb Anadolu'da ve Rum ilinde satarlar anun gibi esîr bulundukda gereği gibi [XXXIII] dikkat ve ihtimâmla teftîş olunub her kimin elinde bulunursa kimden alduğunu bulduralar şöyle ki alduğu kimesne levende mühtehî olur ise ve ol levend dâhi ele girür ise vâkı'a esîr Venediğin idüğü [XXXIV] zâhir olur ise ol levendin muhkem hakkından geline ve ol esîr eğer müslimân olmuş ise azâd olub salıvirüle eğer henüz küfrü üzerine ise Venedikli'ye teslim oluna ve eğer kimden alındığı [XXXV] ma'lûm olmaz ise ol esîr bi-aynihi dergâh-ı muallâma getirülüb südde-i sa'adetimde ihtimâm-ı tâmla teftîş oluna ol vakt dâhi eğer Venedikli'nün idüğü zâhir olur ise ve müslimân olmuş ise [XXXVI] azâd ola ve eğer henüz küfrü üzerine ise girü bailosa teslim oluna ve Venedik gemileri benüm memâlik-i mahrûseme gelürken muhâlif yel çıkub ol gemi helâk ider ise nedenu adem [XXXVII] kurtulursa azâd ola ve davaları kurtulur ise sâhibine virile kapudan cânibinden ve adamlarından ve gayriden kat'an dahl olunmiya eğer memâlik-i mahrûsemenden ol tarafa bir gemi varırken [XXXVIII] muhâlif yel çıkub ol gemi helâk iderse nedenu âdem kurtulur ise anlara sâhib olunmayub ve davaları kurtulur ise sâhibine vireler asla niza' etmiyeler ve memâlik-i mahrûsemenden şol [XXXIX] yerden ki kadirga ve kayıkları ve gayri gemiler derya yüzüne çıkub gıtdikleri vakit ki benüm kapudanım anlarunla bile olmiya mezbûr gemilerin reisleri muhkem kefiller vireler ki varub Venedik memleketine zarar [XL] ve ziyân yetiştirmiyeler eğer kefil virmedin çıkub giderler ise mücrim ve gühahkâr olalar muhkem haklarından geleler eğer kefil virdükden sonra zarar ve ziyân yetiştirirler ise ne zarar ve ziyân olur ise kefilleri [XLI] vireler hemçünan Venedik tarafından dâhi derya yüzüne gemiler çıka Venedik kapudanı bile olmiya re'isleri muhkem kefiller virdükden sonra memâlik-i mahrûseme zarar ve ziyân yetiştirürler ise ol olan [XLII] zararı ve ziyânı kefiller vireler eğer kefilsiz gönderirler ise mücrim ve günahkâr olalar muhkem haklarından geleler ve memâlik-i mahrûsemenden bir haraç-güzâr veyâhûd bir âmil kaçub Venedik'e müte'allik Anabolu'ya²⁷ ve gayri kal'alara [XLIII] ve adalara varub

27 Bu mühim liman şehri için bk. N. Göyünc, «XVIII yüzyılda Türk idaresindeki Nauplia (Anabolu) ve yapıları», İsmail Hakkı Uzunçarşılı Armağanı, Ankara 1976, S. 461-485, nr. n. 16.

anda mütemekkin itse kabûl olunmiya varan âdemimize ta'allul etmeyüb ayni ile vireler şöyle ki bir kimesne âdem öldürüb veyâhûd uğurluk²⁸ idüb rızık iletse Anabolu'ya ve gayrı [XLIV] adalara gitse ol kimesneyi ayni ile vireler hemçünan bendâhi eyle idem ve Venedikli'nün birbiri ile niza'ları olsa bailosları âyinlerince dinliye kimesne mâni' olmiya ve bir kimesnenin bailosla niza'ı olsa [XLV] şöyle ki südde-i sa'adetim İstanbul'da vâki' olsa kazıyyesi divân-ı âlişânımda istima' oluna ve lâkin ben sa'adete sefer-i hümâyûnda bulunacak olursam anun gibi bailosla vâki' olan münâza'a mahrûse-i İstanbul [XLVI] muhâfazası için konulan beğ huzûrunda kâdısı ma'rifetiyle istima' oluna şöyle ki Venedik bâzîrgânlarıyla bir kimesnenin niza'ları vâki' olub kâdıya varalar Venediklünün kendü tercümanları [XLVII] hâzır olmayınca kâdı olan da'vâların istima' eylemiye ve bailos olanı ahârın borcu için kimesne bunda dutub ödetmiye amma bailos anı Venedik beğlerine bildirecek Venedik beğleri [XLVIII] dâhi eğlemeyüb mecidd cevâbın göndereler Venedik'den İnebahtı ve Mora'ya bir bâzîrgân ki gele gayrı kimesne borcu için anı dutub incitmiyeler ve Venediklü bâzîrgânı Burusa'ya ve gayrı yere gitmek [XLIX] istese bailosdan icâzet-nâme almayınca gitmiye eğer temerrüd idüb icâzet-nâmesiz gitmek isterse subaşı bailosa muavenet idüb koyuvermiye ve Venedikden gelen gemilerin *neftîleri*²⁹ memâlik-i mahrûsemde [L] hizmete dutulmiya nice geldiler ise gemileriyle gideler ve Venedik'den gelüb temekkün iden kimesneler ergen olsun evli olsun mâdâmki gelüb gidüb rencberlik idüb benüm memâlik-i mahrûsemde [LI] temekkün idüb yerleşmiye andan haraç taleb olunmiya ve Venediklü'nün ba'zı haraç-güzâr kâfirler ile niza'ları olub da'vâ idicek Venediklü şâhidler ikâmet iderler imiş husama olanlara bu yer kâfirlerinden [LII] gerekdir deyü müzâyaka virüb Venediklü kâfirleri şehâdetin kabûl etmezler imiş öyle olsa cümle kefere millet-i vâhide olduğu sebebden buyurdumki onların eğer kefere ile münâza'ası olub ikâmet-i [LIII] şâhide ihtiyâc olur ise kefere tâifesinden kangı sınıfdan ki şâhid ikâmet idüb şer'-i şerif-i nebevî muktezâsınca isbât ideler kabûl oluna ve Venediklü'den bir bâzîrgân memâlik-i [LIV] mahrûsemde yolda ve izde

28 Hırsızlık.

29 Yunanca 'nautis'den gelme, gemici anlamındadır. *Lingua Franca* S. 546 n. 817.

veya köyde basılıb rızkı alınsa veyâhûd basıldıkda bâzîrgân debelenmiş olsa ya gâib olşa vârisi veyâhûd vekîli gelür ise şer'ile görü-lüb hak yerine vara [LV] ve Venediklü'den bir bâzîrgân veya bir kimesne memâlik-i mahrûsemde gelüb ticâret üzere veya kendü hâ-linde yürürken ittifâk vefât eylese anun metrûkâtına beytü'l-mâlcî karışmayub bailosuna teslim oluna [LVI] ve Mağrib müslimanlarından ve gayri sâyir yerlerin bâzîrgânları ki benüm memâlik-i mahrûsemde bey' ve şîrâ eylemek için yaşdan ve kurudan gelmelü olacak ki Venedik hüküm itdüğü yerlere uğruya [LVII] âdetleri ve kânûnları üzere meta'larının rüsûmların aldıktan sonra mâni' olmiyalar zarar ve ziyân yetiştirmiyeler memâlik-i mahrûsemde nice dilerler ise geleler ve gideler ve Körfozdan³⁰ yukarı boğazda yürüyen [LVIII] gemiler Venedik olsun ve gayrı olsun ki Venedike ticârete varalar ve geleler bizden kimesne anlara mâni' olmiya ve zarar ve ziyân yetiştirmeye meğer ki yaramazlık etmiş olalar ve bir Venedik gemisi [LIX] âdet üzere İstanbul'da aranub gitdikden sonra ki kânûn-ı kadîm üzere bir dâhi boğaz hisarları önüne vardıkda aranub andan sonra gitmeğe icâzet virilür hâliya kânûn-ı [LX] kadîme muhalif Gelibolu'da dâhi aranur imiş min-ba'd Gelibolu'da aranılmayub âdet-i kadîme muktezâsınca girü hemân boğaz hisarları önünde aranub gide ve Zakine adası³¹ ki her yıl anınçün [LXI] hızâne-i âmireme beşyüz filori verilürdü yine ol beşyüz filori bi-tamâmihi her yıl virüb hızâne-i âmireme teslim ideler ve Kıbrız haracı³²

30 Korfu adası. Dilimize körfez şeklinde de geçmiştir. Venedik Cumhuriyeti, Korfu'nun kuzeyinde kalan kısmı kendi tabii körfezi (Golfo) saydığı için, Adriyatik Denizi'nde yabancı gemi bulundurtmamağa azami dikkat göstermiştir. Venedik Cumhuriyeti-Avusturya Krallığı-Osmanlı Devleti arasında bu mesele hakkında Türk vesikalarının neşri gecikmiştir. 1503 yılında İnebahtı ve Aya Mavra ele geçirilip Karlı-İli Sancağı kurulunca, gizli bir Türk politikası bu tarafa yönetilmiştir. 17. asırda Venedikli din adamı Paolo Sarpi, Adriyatik konusu üzerinde epey çalıştırılmıştı: bk. G. Cozzi, *Paolo Sarpi tra Venezia e l'Europa*, Torino 1979.

31 Zenta adası. Bu ada için 1484 tarihinden sonra, Venedik Cumhuriyeti yılda 500 duca tutarında haraç ödemeğe başladı. M. Spremic, *aynı makale*, S. 241. Bu miktar 1573 yılında 1500 altına çıkarıldı ve 1699 tarihli Karlofça Andlaşmasına kadar muntazam ödendi.

32 Kıbrıs adası için her yıl Mısır'daki Memluk Sultanlarına 8000 duca tutarında para ve hediye veren Venedik Cumhuriyeti, 1517 yılında Mısır'ın Osmanlı idâresine katılmasından sonra bu parayı 1570 yılına kadar Osmanlı ha-

dâhi her yıl şuhûr-ı rûmiyeden [LXII] getirülüb bî-kusûr hızâne-i âmireme teslim oluna kat'an tahallîf olunmiya bu zıkr olunan ahd üzere anlarunla dostluğu kabûl eyleyüb eymân-ı mugallaza ile yemin eylerim ki [LXIII] yeri ve göğü yaradan perverdigâr hakkıçün mâdâm ki anlar ahdi ve dostluğu ri'âyet idüb ahde muhâlif nesne sâdır olmiya benden dâhi hilâf-ı ahd nesne vâki' olmiya şöyle bileler [LXIV] işbu ahidnâme bizüm ulu peygamberimiz hazret-i risâletin 'aleyhi afdalü's-salavât ve ekmelü't-tahiyyat târihinden dokuzyüz yirmisekizinci yılın muharrem ayının onyedinci günü [LXV] ve hazret-i İsâ'nın 'aleyhi's-selâm târihinden binbeşyüzyirmibirinci yılın dikevrıs ayının gursesinde dârü's-saltanatı'l-'aliyyem mahrûse-i Kostantaniyye'de yazıldı ki devâm-ı devletim [LXVI] ve izdiyâd-ı sevketim mü'eyyed ve müstahkem ola bi'n-nebi ve âlihi ve sahabihi ecma'in et-tayyibin et-tâhirin.»

Elimizdeki andlaşma metni burada sona ermektedir. Filolojik bir karşılaştırma yapmak burada gereksizdir. Metni kendine göre istinsah eden kadı [veya kâtibi] anlayışına göre bazı özellikler katmıştır. Tarih bakımından anlam değiştiren özellikler arasında :

1 — Gökbilgin S. 43 satır 25 de «buluşurlar ise» den sonra, bizim metnimizde [satır XVIII] «birbirine dostlukların bildürüb» cümlesi bulunmaktadır.

2 — S. 46 S. 18 de «Şuhûr-ı rûmiyeden» ibâresinden sonra elimizdeki metinde [satır LXII] «getirilüb bî-kusûr hızâne-i âmireme teslim oluna» kaydı vardır.

Buradaki rumî aylar deyimine bir not koymamakla beraber, yaz ayları içinde olabileceğini ileri sürüyoruz. M. Spremiç, bahsettiğimiz makalesinde ilk haraçların Temmuz ve Ağustos ayında ödendiğini belirtmiştir [S. 241].

İlk satırlar ile son satırlar arasındaki fark da çok dikkati çeken husûslardan birisidir. İstinsah sırasında kısaltılmış ve atlanmıştır. Bununla beraber otantikliğine herhangi bir hâlel getirmemektedir. İki taraf arasındaki münâsebetlerde güvenilir bir vesika hüviyetini asırlarca korumuştur.

Bu ahidnâmenin uygulanması amacı ile sonradan Gelibolu kadısına hitaben bir fermân daha elde edilmiştir. Venedik Cumhuriye-

zinesine ödedi. *Belgeler*, aynı sayıda S. 50-54 arasındaki 923=1517 tarihli ahidnâme, S. 53 deki 24-27. satırlar arasındaki ibâre.

tine bağlı tüccarlar ve bunların bindikleri gemilerin Gelibolu'da aranılmaması husûsu maddeler arasına konmakla beraber, burada bulunan Türk yöneticilerin buna uymadıkları ve devamlı olarak vergi istedikleri anlaşılıyor. En eski vesikalardan birisi de bu konuyu kapsar. Bu vesika da bugün Venedik Devlet Arşivi'nde, İstanbul Balyosluğu Arşivinde bulunmaktadır. Gelibolu vis-konsolosluğu arşivinde yıllarca muhâfaza edildiği anlaşılan bu vesikanın sonradan yapılan bir sûreti bugün Paris'de bulunmaktadır. İki kere neşredilen bu vesikanın da aslına değinmek istedik. Venedik'de bulunduğu sıralarda bu vesika üzerine eğilmeyen Gökbilgin, sûretini neşretmiştir (V. 175 S. 103 vd). İki mühim satırın atlandığı bu vesikanın da yıllar önce bir fotokopisini yaptırmıştım. Asırların yıprantısını beraber taşıyan bu vesika, «Archivio Bailo a Constantinopoli» serisinde 310 numaralı kalın bir dosyanın içinde bulunmaktadır. 25 X 57,5 cm ebadındadır. Arkasında 'yazıldı 933' ibâresi verilen tarihe uygun değildir. Bununla beraber otantikliğine şüphe bırakmamaktadır. Devrinin yazı ve imlâ özelliklerini en güzel aksettiren bu vesikanın aslını burada neşrediyorum.

[I] Akza kuzatü'l-müslimîn ula' vülatü'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazâil ve'l-yakin mevlânâ Gelibolu kazısı zîde fazluhu tevki'-i reff'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki hâliyâ Venedik cânibinden südde-i sa'adetimde olan Bailos dergâh-ı sa'adet-penâhıma arz eyledi ki [II] Venedik bâzîrgânlarından ba'zı kimesneler ol cânibe vardukta bi-vech dahl ü ta'addî olunub ve gemilerine ta'arruz olunub ve dutulan Venedik esirlerine dahi mâni' olurlar imiş imdi Venediklü'ye verilen ahidnâme-i şerîfimde [III] kayd olunmuşdur ki benüm memâlik-i mahrûsemde olan Sancakbegleri cânibinden ve Subaşılardan ve Timâr erenlerinden bi'l-cümle benüm hüddam-ı encüm-ihtisâmımdan hiç ahad bunların vilâyetlerine ve kal'alarına ve âdemlerine [IV] zarar ve ziyân yetiştirmiyeler yetüştürler ise yerine koyub dahl iden kimesnelerin haklarından geline ve mezbûr beglerin bâzîrgânlarından ve âdemlerinden fi'l-cümle seferî ehli olan kimesneleri ki [V] Venedik adına ola benüm memâlik-i mahrûsemde yaşdan ve kurdan kadırğa ile ve köke ile ve gayri küçük gemiler ile İstanbul'a ve Galata'ya ve Trabzon'a ve Kefe'ye ve İskenderiye-i Mısra ve sâ'ir [VI] Arabistan'da olan iskelelere ve bi'l-cümle memâlik-i mahrûsemde olan yerlere geeler gideler ve Venedikden bir kimesne gelüb

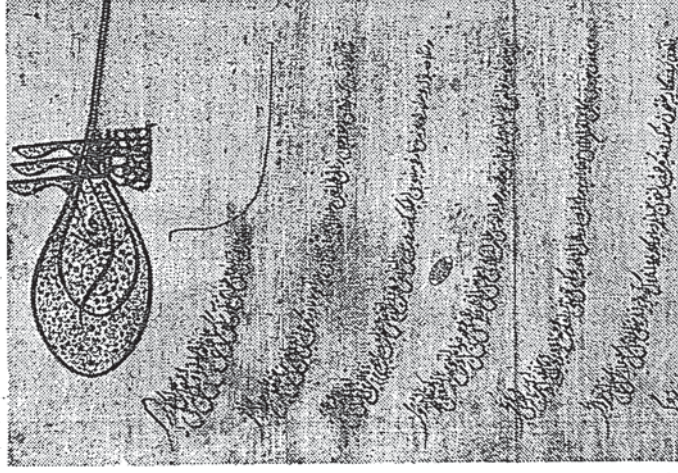
benüm memâlik-i mahrûsemde bir kimesne ile satı bazar itse akçasın [VII] tamâm edâ itmeden hiyle idüb kaçub gider ise ol kimesne bulunur ise ki benüm hükm-i hümâyûnumla varub taleb oluna sâhibine rızkı aliverile ve benüm memâlik-i mahrûsemden bir kimesne Venediğe [VIII] varub bir kimesne ile satı bazar idüb akçasın dahi tamâm edâ itmeden kaçub geldiği sâbit olur ise aliverile ve memâlik-i mahrûsemde borc edinse veyâhûd bir vechile müttehem olsa dahi [IX] gıybet eyliye anun için bir günahsuz kimesne dutulmiya Venedik beglerine anun için töhmet olunmiya meğer ki anların memleketlerine vara dura ve şöyle ki harâmî kayıkları denizden gayrı ve kimesne kurudan [X] varub Venediğe tâbi' olan adaları urub adamların esir idüb götürüb Anadolu'da ve Rum-ili'nde satarlar ve anun gibi esirler bulundukta gereği gibi dikkat ve ihtimâm ile teftiş olunur her kimin [XI] elinde bulunur ise kimden alduğun buldurub şöyle ki alduğı kimesne levende mühtehî olur ise ve ol levend ele girüb esir Venedikli idüğü zâhir olurlar ise levendin muhkem hakkından geline [XII] ve ol esir müsliman olmuş ise azâd olub saliverile ve eger henüz küfrü üzere ise Venedikli'ye teslim oluna ve Venedik gemileri benüm memâlik-i mahrûseme gelürken bir muhâlif rüzgâr çıkub ol gemi [XIII] helâk ider ise ne denlu adem kurtulur ise azâd ola ve tavarları kurtulursa sâhibine virile Kapudân canibinden ve âdemlerinden ve gayrıdan kat'a dahl olunmiya ve memâlik-i mahrûsemden şol yerlerdir ki [XIV] kadirga ve kayıklar ve gayrı gemiler deryâya çıkub gitdükleri vaktin ki benüm kapudanın anların ile bile ola mezbûr gemilerin re'isleri muhkem kefiller vireler ki varub Venedik memâlikine zarar [XV] ve ziyân değürmiyeler eğer kefil virmeden giderler ise mücrim ve günahkâr olalar muhkem haklarından geleler eğer kefil virdüklerinden sonra zarar ve ziyân iderler ise kefilleri vireler ve Venedikli'nün biri [XVI] birileri ile niza'ları olsa Bailosları âyinlerince dinliye kimesne mâni' olmiya ve şöyle ki Venedikli bâzırgânlar ile bir kimesnenin nizâ'ı vâki' olub kazıya varalar Venedikli'nün kendü tercümanları [XVII] hâzır olmayınca kazı da'vâların istimâ' itmiye ve Bailos aharın borcu için kimesneyi dutub ödetmiye ve Venedik cânibinden gelen gemilerin neftileri³³ memâlik-i mahrûsemde hidmete dutulmiya nice geldiler

33 Pâris nüshasında تىلىرى tarzında yazıldığı anlaşılıyor. Bunun تىلىرى tarzında okunması gerektiği, esas anlaşma metninden istidlâl edilebilir.

ise [XVIII] gemileri ile gideler Venedik'den gelüb temekkün iden kimesneler evli olsun ergen olsun mâdâm ki gelüb rençberlik idüb benüm memâlik-i mahrûsemde temekkün idüb yerleşmiye andan haraç taleb olunmiya [XIX] ve Venedik'den ba'zı haraç-güzar kâfirler ile niza'ları olub da'vâ idicek Venedikli şâhidler ikâmet iderlermiş *husama olanlar bu yer kâfirlerinden gerekdir deyü muzâyaka virüb* ve [XX] *Venedikli kâfirlerinin şehâdetlerini kabul itmezlermiş*³⁴ imdi cümle kefere milletün vâhidetün olduğı sebebden buyurdum ki anlarun eger kefere ile niza'ları olub şâhid ikâmet idüb şer'-i şeref-i nebevî [XXI] *muktezâsınca isbât ideler kabûl oluna ve Venedikli'den bir bâzîrgân ya bir kimesne memâlik-i mahrûseme gelüb ticâret üzere kendü hâlinde yürürken ittifâk vefât eylese anun metrûkâtına* [XXII] *beytü'l-mâlcî karışmayub Bailoslarına teslîm oluna imdi gerekdir ki min-ba'd vech-i meşrûh üzre amel idüb ahidnâmeğe muhâlif hiç kimesneyi Venedikli'ye dahl etdirmiyesiz* [XXIII] *dahl itmek istiyenleri men' idesiz memnû' olmiyanları arz idesiz şöyle bilesiz ve ba'de'n-nazar bu hükmi Bailosun anda olan âdemisi*³⁵ *elinde ibkâ idüb alâmet-i şerife i'timâd kılâsız* [XXIV] *tahrîren fî evâsıt-ı Şa'ban sene sitte ve selâsine ve tis'a-mi'e* [XXV] *be makâm-ı Kös-tantaniyye.*

34 Altını çizdiğim satırlar, Paris nüshasında bulunmamaktadır. Fransızca çevirisi özet olarak bk. Christian Villain-Gandossi, «*Contribution à l'étude des relations diplomatiques et commerciales entre Venise et la Porte Ottomane au XVIe siècle*», *Südost-Forschungen* XXVI (1967) S. 32-35. Ayrıca, Jean Bodin cemiyetinin «*Les Grandes Escales*» serisinde [c. 1], konu etmiş ise de, görülemedi.

35 Gelibolu ve İzmir'de bulunan Venedik temsilcileri, İstanbul'da bulunan bailo (balyos)'a bağlı idiler; M.B. Scarabellin, «*La magistratura dei Cinque Savi alla Mercanzia*», *Miscellanea di Storia Ven-Trad*, Venezia (Venedik) 1926, c. 2 S. 82-83.

1521 Tarihli Osmanlı-Venedik anlaşması metninin baş ve son kısmı.